

Asins nolaišana Latvijas teritorijā 18. gadsimta nogalē

Ieva Lībiete

Rīgas Stradiņa universitāte, Medicīnas vēstures institūts, Latvija

Ievads. 18.–19. gadsimtā Eiropā jaunu popularitātes vilni piedzīvoja antīka terapijas metode – “āderu ciršana” jeb asins nolaišana (flebotomija). Ārstu vidū tikai retais kritizēja šo ārstniecības paņēmieni. Viens no tiem bija Rīgas ārsts Martins Ernsts Stiks (*Martin Ernst Styx*, 1759–1848), kas 1793. gadā Rīgas pilsētas tipogrāfa J. K. D. Millera spiestuvē izdeva grāmatu, kas paredzēta “lasītājiem visos līmeņos”, kurā viņš iestājās pret pārmērīgu asins nolaišanas lietošanu Krievijas ziemeļu provincēs. Šis publicējums ir vienīgais zināmais mācīta ārsta kritisks apcerējums, kas veltīts asins nolaišanas problemātikai šajā reģionā 18. gadsimtā.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir, analizējot M. E. Stika grāmatu *Ueber den Missbrauch des Aderlassens in den nordlischen Provinzen Russlands fur Leser aus allen Standen* kontekstā ar citiem 18. gadsimta nogalē un 19. gadsimta sākumā publicētajiem avotiem apzināt asins nolaišanas praktizēšanu 18. gadsimta nogalē Latvijas teritorijā. Metode – vēsturiski aprakstošā un vēsturiski salīdzinošā.

Rezultāti. Rīgā dzimušais ārsts M. E. Stiks medicīnas un ķirurģijas doktora grādu ieguva 1783. gadā Jēnas Universitātē. Pēc atgriešanās Rīgā 1791. gadā viņš sāka strādāt Rīgas Kara hospitālī, bet 1793. gadā kļuva par brīvi praktizējošu ārstu. 1793. gadā, apkopojot grāmatā desmit gadu ilgajā ārsta praksē pieredzēto, viņš apliecināja, ka neviena cita ārstēšanas metode Krievijas ziemeļu provincēs (autors domājis tag. Latvijas un Igaunijas teritorijas) netiek tik nepamatoti un plaši izmantota kā asins nolaišana. Tā praktizēta visos sociālajos slāņos, taču visizplatītākā bijusi zemnieku vidū. Tautas vidū tā uzskatīta par tik nekaitīgu ārstniecības metodi, ka nereti iztikts bez ārsta klātbūtnes un veikta pašārstēšanās. Asins nolaišana izdarīta ne tikai visdažādāko slimību gadījumos, bet arī profilaktiski, parasti reizi vai pāris gadā; alkohola lietotājiem pat reizi vai pāris mēnesī. Parastais vienā reizē nolaistais asins daudzums bija 10–12 unces (300–350 ml). “Brandavīna” dzērājiem nolaistas pat 1,5–2 mārciņas (680–900 ml) asiņu vienā reizē.

Stiks norāda, ka arī mācītie ārsti, tostarp Rīgas Kara hospitālī praktizējošie, veic asins nolaišanu nevieta. Tomēr viņš uzsvēra, ka bieži tieši slimnieki paši uzstājīgi pieprasa asins nolaišanu, bet gadījumos, kad ārsts to atsaka, tie atrod “palīdzību” pie pirtniekiem vai šarlatāniem. Nenoliedzot pareizi veiktas asins nolaišanas labvēlīgo efektu atsevišķu slimību, piemēram, pilnasinības (*Vollblütigkeit*), gadījumā, Stiks apgalvo, ka šo procedūru var veikt tikai mācīts ārsts ar labām novērošanas spējām un pieredzi. Turklāt, pirms pilnasinības ārstēšanā ķerties pie lancetes, viņš iesaka diētu, gara izkopšanu, miega un nomoda ritma sakārtošanu, mērenību emocijās un atrašanos svaigā gaisā.

Secinājumi. Asins nolaišana Latvijas teritorijā 18. gadsimta beigās tika praktizēta ne retāk kā pārējā Eiropā. Vēl 18. gadsimta Kurzemes un Rīgas kalendāros līdztekus dienām, kas labvēlīgas stādīšanai, dārza rakšanai un matu griešanai, atzīmētas arī tādas, kas labvēlīgas asins nolaišanai. Kaut gan 18. gadsimta otrajā pusē, apgaismības laikmeta iedvesmoti un vīlušies konvencionālajās terapijas metodēs, atsevišķi ārsti iestājās pret nemākulīgu šīs metodes lietošanu gan profesionāļu, gan vienkāršās tautas aprindās, viņu viedoklis tolaik palika medicīniska marginālīja. Asins nolaišana konvencionālo ārstēšanas metožu sarakstā noturējās vismaz līdz 19. gadsimta vidum, savukārt tautas dziedniecībā iestiepās arī vēl 20. gadsimta pirmajā pusē.